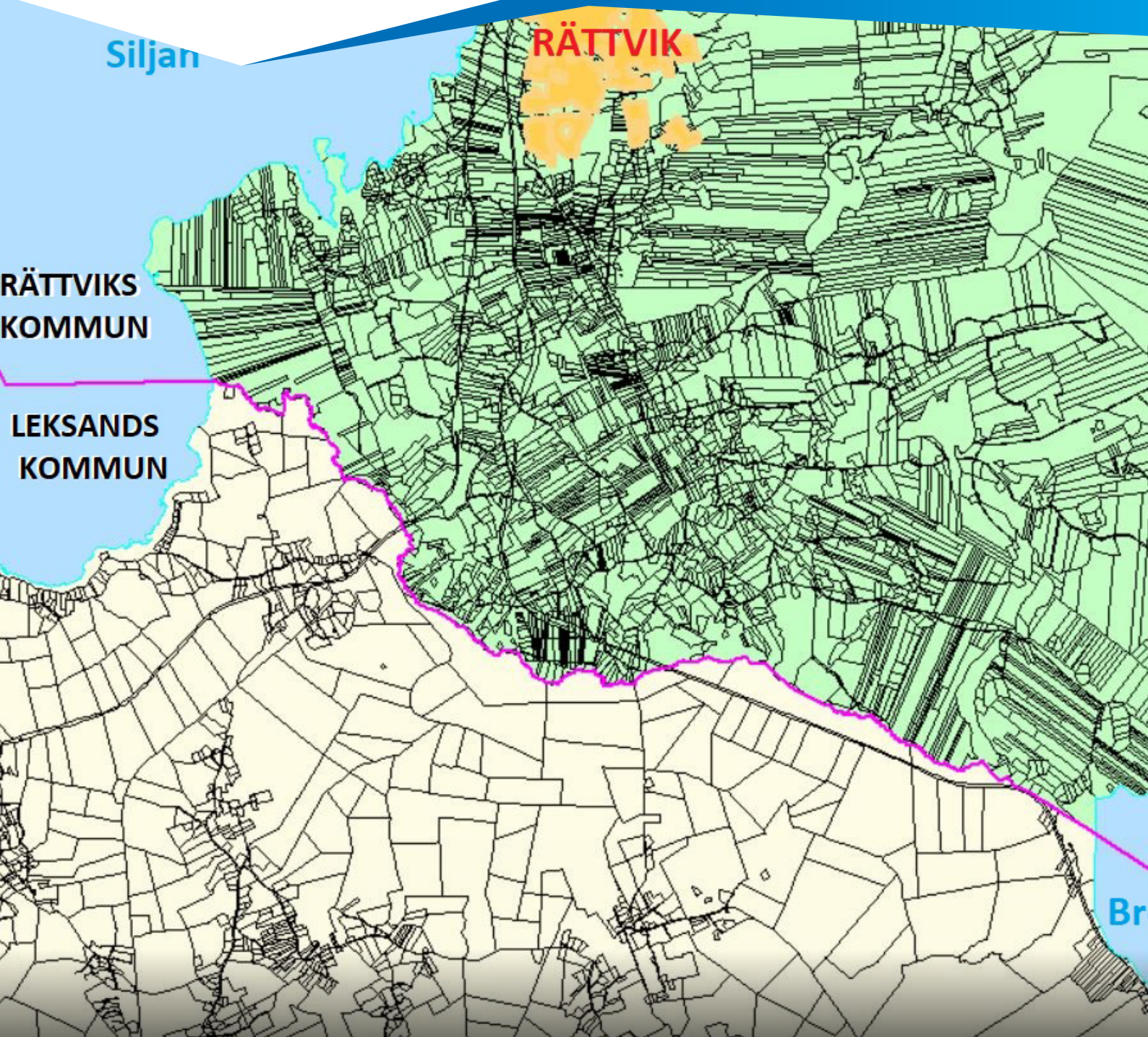

Plan för fortsatt omarrondering av mark i Dalarnas län

Omslagsbild

Kartbild över fastighetsstrukturen i del av Rättviks kommun (ej omarronderat) och del av Leksands kommun (omarronderat).

Källa: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Utgiven av

Länsstyrelsen i Dalarnas län

April 2021

Författare

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Anita Lundmark, Therese Holmquist, Martin Persson
Skogsstyrelsen, Dalarnas distrikt: Lars Ambrosiusson, Johan Tidigs

Diarienummer

606-4625-2021

Rapporten kan laddas ner från Länsstyrelsens webbplats
www.lansstyrelsen.se/dalarna/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Dalarnas län utarbetade 2010 en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Det gjordes i bred samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen samt företrädare för markägarna och skogsnäringen. Genom uppdrag i regleringsbrev uppdaterades denna plan 2017 och ett nytt arbetssätt infördes, framför allt i förarbetet inför omarrondering.

Det nya arbetssättet har framgångsrikt tillämpats i drygt tre år. För att möjliggöra en ökad takt i arbetet åskade Jordbruksverket och Länsstyrelsen i Dalarnas län hösten 2020 förstärkt statlig finansiering. I december 2020 beslutade riksdagen om en sådan förstärkning från och med 2021, vilket innebär helt nya förutsättningar för verksamheten.

Mot bakgrund av den utökade statliga finansieringen fick Länsstyrelsen i Dalarnas län genom regleringsbrevet för år 2021 i uppdrag att ta fram en plan för det fortsatta arbetet med omarrondering av mark. Den plan som nu redovisas här blir startskottet för ett nytt kapitel i omarronderingens historia.

29 mars 2021

Ylva Thörn
Landshövding i Dalarnas län

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Sammanfattning.....	3
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	4
1.3 Hur planen tagits fram.....	4
2. Plan för fortsatt arbete	5
2.1 Målsättning.....	5
2.2 Regeringsuppdrag.....	5
2.3 Ekonomiska förutsättningar och budget.....	5
2.4 Förarbeten inför omarrondering.....	7
2.5 Successiva förbättringar av fastighetsstrukturen	9
2.6 Omarronderingsförrättningar.....	9
2.7 Uppföljning och utvärdering.....	9
2.8 Utvecklingsåtgärder	10
Referenser	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Vad är en omarrondering?.....	13
Bilaga 2. Skrivelse till näringsdepartementet 2017-10-13.....	16
Bilaga 3. Myndigheternas roller	17

Sammanfattning

Ur ett samhällsperspektiv är nyttan av en omarrondering tydlig och ett statligt engagemang är därför nödvändigt. I regleringsbrevet för 2021 fick Länsstyrelsen i Dalarnas län i uppdrag att ta fram en plan för fortsatt arbete med omarrondering av mark. Synpunkter på planen har inhämtats från Lantmäteriet, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och andra berörda intressenter.

Målsättningen är att omarrondera starkt ägosplittrade delar av Dalarnas län. Målet är att från år 2025 uppnå en takt där markägare ansöker om omarrondering av totalt 6 000-10 000 hektar årligen. Det nya arbetssättet vid förarbete inför omarrondering har framgångsrikt tillämpats i drygt tre år och vid de två förarbeten som hittills har avslutats valde markägarna att ansöka om omarronderingsförrättning.

I budgetpropositionen för 2021-23 föreslog regeringen utökade statliga medel för att öka omarronderingen i Dalarnas län. I december 2020 beslutade riksdagen om stärkt finansiering 2021 bland annat genom Jordbruksverkets anslag 1:20. Anslaget ska användas till hela omarronderingsprocessen. Arbetet beräknas pågå cirka 60 år. Det är därför avgörande att förstärkning av anslag 1:20 kvarstår på lång sikt och att ej förbrukade medel fortsättningsvis kan överföras mellan år. Detta eftersom den årliga anslagsförbrukningen är avhängig markägarnas vilja att ansöka om omarrondering.

Stärkt statlig finansiering är en tydlig signal från regeringen att arbetet ska prioriteras. Med tryggad finansiering kan arbetet utvecklas och samhällsvinsterna uppnås. Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Dalarnas län bedömer att dessa myndigheter tillsammans med Lantmäteriet behöver långsiktiga, tydliga och likalydande regeringsuppdrag för att underlätta nödvändiga prioriteringar och gemensamt genomföra omarrondering i Dalarnas län. Lantmäteriet bedömer att handlägga omarronderingsförrättningar ingår som en del av myndighetens befintliga uppdrag och dessa förrättningar är prioriterade.

På grund av rådande pandemi har markägarmöten inte kunnat genomföras som planerat under 2020 och 2021. Under perioden 2021-2025 ska antalet förarbeten, antalet inlämnade ansökningar samt antalet beslutade förrättningar successivt öka för att år 2025 nå den angivna målnivån. Förutom personalförstärkningar kommer förarbeten, successiva förbättringar av fastighetsstrukturen, förrättningar och utvärderingar att genomföras enligt planen.

Målsättningarna och det nya arbetssättet kräver en omställning hos alla berörda myndigheter. Enligt planen ska Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen, med markägarnas bästa i fokus, tillsammans utveckla ett aktivt och lösningsorienterat samarbete genom hela omarronderingsprocessen. Utvecklingen innebär effektivare metoder, modeller och tekniska lösningar. Dessutom behöver ekonomiska och praktiska förutsättningar bli mer förutsägbara för såväl privata markägare som för staten. En sådan utveckling underlättar allas insatser och ger ett effektivt nyttjande av statens resurser och ett gott slutresultat.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I Dalarnas län finns cirka 1,9 miljoner hektar produktiv skogsmark. Ungefär en tredjedel, 534 000 hektar, är splittrad på ett stort antal ägare och många små spridda skiften. Lantmäteriet uppskattar att hälften av Sveriges alla skogsskiften finns i Dalarna.

Ägosplittringen påverkar förutsättningarna för ett ekonomiskt och miljömässigt hållbart brukande såväl idag som i framtiden. Även landsbygdens utvecklingsmöjligheter, ekonomi och tillväxt påverkas. Omarrondering syftar till att anpassa fastighetsstrukturen till ett modernt brukande vilket leder till högre skogstillväxt. Denna ökade tillväxt genererar, förutom ökat värde för fastighetsägarna, en lång rad samhällsvinster och är nödvändig för utvecklingen av Dalarnas län.

I bilaga till jordförvärvsförordningen (2021:85) anges vilka områden som klassas som omarronderingsområden enligt jordförvärvslagen (1979:230). Sedan 2010 finns en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län som uppdaterades 2017 efter ett regeringsuppdrag. Samtidigt utformades ett nytt arbetssätt, framför allt i förarbetet inför omarrondering. Uppdraget utfördes i samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen samt företrädare för markägare och skogsnäring.

Genom regleringsbrevet för år 2021 fick Länsstyrelsen i Dalarnas län i uppdrag att ”ta fram en plan för det fortsatta arbetet med omarrondering av mark och inhämta synpunkter från Lantmäteriet, Skogsstyrelsen samt andra berörda myndigheter och intressenter”.

1.2 Syfte

Syftet är att beskriva målsättningarna för fortsatt omarronderingsarbete i Dalarnas län och redovisa en plan för hur dessa målsättningar ska uppnås.

1.3 Hur planen tagits fram

Planen utarbetades i februari och mars 2021 av en arbetsgrupp bestående av handläggare vid Länsstyrelsen i Dalarnas län och Skogsstyrelsen, Dalarnas distrikt.

Synpunkter på planen har inhämtats från Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket. Även representanter från flera berörda branschorganisationer och företag i Dalarna¹ har lämnat synpunkter.

¹ LRF Dalarna, Mellanskog, Stora Enso Skog AB, Sågverken Mellansverige, Ludvig & Co.

2. Plan för fortsatt arbete

I texten avses med *omarrondering* hela processen inklusive förarbete, lantmäteriförrättning och utvärdering. Med *Länsstyrelsen* avses Länsstyrelsen i Dalarnas län.

2.1 Målsättning

Målsättningen är att omarrondera de starkt ägosplittrade delarna av Dalarnas län. Det ger enskilda markägare en förbättrad fastighetsstruktur som är en grundläggande förutsättning för ett tryggt ägande och ett rationellt brukande vilket resulterar i en högre skogsproduktion. Detta i sin tur genererar stora samhällsvinster genom bättre tillgång på råvara för skogsindustrin, ökad sysselsättning och skatteintäkter, långsiktigt hållbar landsbygdsutveckling, minskade terrängtransporter, mindre administrativa kostnader för myndigheter och en stärkt rättssäkerhet (Länsstyrelsen Dalarna 2017). Omarrondering ger också en unik möjlighet att inventera och vid behov skydda värdefull natur och kulturmiljö.

Ytterligare en målsättning är att genom det nya arbetssättet, baserat på dialog och delaktighet (Bilaga 1, Granath & Lundmark 2017), öka markägarnas förtroende för myndigheterna och därmed öka intresset för att förbättra fastighetsstrukturen.

Med utgångspunkt från regeringens budgetproposition (2020/21:1), den kostnadsbild som gällde våren 2020 och förutsatt att pandemin tillåter att verksamheten kan återupptas under hösten 2021 är planen att från och med 2025 uppnå en årlig areal på 6 000-10 000 hektar där markägarna väljer att ansöka om omarronderingsförrättning. Omarronderingar är komplexa lantmäteriförrättningar och med den ökade takten beräknas det ta cirka 60 år att omarrondera de ägosplittrade delarna av Dalarna.

2.2 Regeringsuppdrag

Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen bedömer att arbetet skulle underlättas väsentligt om samtliga berörda myndigheter får ett långsiktigt, tydligt och likalydande uppdrag att gemensamt arbeta med omarrondering i Dalarnas län. Detta för att få en tydlig prioriteringsgrund för fördelning av ekonomiska och personella resurser. Lantmäteriet bedömer att omarronderingsförrättningar redan är prioriterade inom myndigheten genom att sådana ansökningar handläggs med förtur av en särskild organisationsdel.

Likalydande uppdrag har tidigare efterfrågats av alla berörda myndigheter tillsammans med Jordbruksverket i en skrivelse till näringsdepartementet 2017 (Bilaga 2) i samband med redovisning av ett regeringsuppdrag som Länsstyrelsen fick i regleringsbrevet för 2017 (Granath & Lundmark 2017).

2.3 Ekonomiska förutsättningar och budget

Ur ett samhällsperspektiv är nyttan av en omarrondering tydlig, ett fortsatt statligt engagemang är därför nödvändigt. Med tryggad statlig finansiering kan pågående arbete utvecklas och samhällsvinsterna uppnås.

För att möjliggöra en ökad takt i arbetet äskade Länsstyrelsen och Jordbruksverket hösten 2020 långsiktigt stärkt statlig finansiering. Dessutom hemställdes om att Jordfondens konstruktion skulle förändras så att de framtida vinsterna kan återinvesteras i nya fastigheter. Även Lantmäteriet och Skogsstyrelsen anser det nödvändigt att Dalarna omarronderas och ställde sig därför bakom äskandet för att kunna öka takten i arbetet.

I december 2020 beslutade riksdagen om stärkt finansiering 2021 (Jordbruksverkets anslag 1:20 – Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.) och förändring av Jordfondens konstruktion enligt Länsstyrelsens och Jordbruksverkets hemställan. Enligt regeringens budgetproposition (2020/21:1) kommer förstärkningen att öka ytterligare från och med 2022 och vara långsiktig. Tack vare detta är en avgörande förutsättning för det fortsatta omarronderingsarbetet uppfyllt, vilket innebär helt nya förutsättningar för verksamheten.

Lantmäteriet disponerar även s.k. nedsättningsbelopp (7 § 1-4 förordningen (1995:1459) om avgifter vid lantmäteriförrättningar) för nedsättning av markägarnas kostnader i samband med omarrondering. Vi har valt att inte inkludera dessa medel i föreliggande plan. Anledningen är att Lantmäteriet enligt regleringsbrev för år 2021 har i uppdrag att redovisa hur mycket av dessa medel som förbrukats för omarrondering 2021 och analysera årets resultat i jämförelse med resultaten de senaste två åren.

Med kostnadsläget våren 2020 som grund beräknades hela omarronderingsprocessen, dvs. förarbete, förrättning och utvärdering, kosta cirka 5 000 kronor per hektar. Bedömningarna av kostnaderna för förrättningen, som är den klart största kostnadsposten i omarronderingsprocessen, är mycket osäkra, då de är gjorda utifrån preliminära uppskattningar från Lantmäteriet. Dessa förrättningar handläggs på löpande räkning och debiteras efter nedlagd tid. Staten bekostar hela förarbetet och utvärderingen, medan markägarna och staten delar på förrättningskostnaden.

Under de närmaste fem åren (2021-2025) kommer en del av anslaget att användas till utveckling av verksamheten för att kunna genomföra den uppväxling av arbetet som behövs för att nå de uppsatta målen. Övriga delar av anslaget kommer att användas till en successiv ökning av omarronderingsverksamheten för att från och med 2025 nå en målnivå där markägare väljer att årligen ansöka om omarrondering av 6 000-10 000 hektar per år (Tabell 1).

Tabell 1. Preliminär budget för anslag 1:20 perioden 2021-2025 (tusental kronor).

	2021	2022	2023	2024	2025
Anslag 1:20	14 116	24 116	24 116	24 116	24 116
Värmland/Västra Götaland	500	500	500	500	500
Återstår av anslag 1:20	13 616	23 616	23 616	23 616	23 616
Förarbeten	3 600	6 600	8 000	8 000	8 000
Successiva förbättringar	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Förrättningar	7 016	13 816	13 016	13 016	13 016
Uppföljning/utvärdering	–	200	100	100	200
Utvecklingsåtgärder	1 000	1 000	500	500	400

Anslag 1:20

Jordbruksverkets anslag 1:20 (Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.) kommer att användas för att bekosta förarbeten inför omarronderingar, successiva förbättringar av fastighetsstrukturen samt bidra till statens del av kostnaderna vid omarronderingsförrättningar. Efter avslutade förrättningar bekostas också utvärderingar av hela omarronderingsprocessen. Eftersom omarrondering är ett arbete på mycket lång sikt är det helt avgörande att den statliga förstärkningen av anslag 1:20 kvarstår under lång tid framöver. .

Markägarna kommer även framgent att styra i vilken takt nya förarbeten inleds och besluta om ansökan om omarronderingsförrättning ska lämnas in till Lantmäteriet eller inte. Det innebär att antalet förarbeten och inlämnade ansökningar kommer att variera mellan år, vilket gör att även förbrukningen av medel kommer att variera. För att göra det möjligt att hantera denna variation och uppnå den eftersträlvade omarronderingstakten behöver ej förbrukade medel inom anslag 1:20 framgent kunna överföras mellan år.

Värmlands och Västra Götalands län

Även i Värmlands och Västra Götalands län finns viss areal ägosplittrad mark. I bilaga till jordförvärvsförordningen (2021:85) anges vilka områden som klassas som omarronderingsområden enligt jordförvärvslagen (1979:230). Mot bakgrund av detta ska anslag 1:20 efter begäran fördelas ut till dessa län efter behov. Totalt får årligen högst 500 000 kr av medlen disponeras för projekt i dessa två län, vilket framgår av villkoren till anslag 1:20.

2.4 Förarbeten inför omarrondering

En omarrondering innebär en omfattande förändring av de ägosplittrade fastigheternas gränser. För att en omarrondering ska komma till stånd handlar det dock inte i första hand om gränser på en karta, utan om människor som ska fatta beslut om framtiden för sina markinnehav. Det nya arbetssättet vid förarbete inför en omarrondering bygger på dialog, delaktighet och transparens både mellan myndigheter och markägare och inbördes mellan myndigheterna (Bilaga 1, Granath & Lundmark 2017). Det nya arbetssättet vid förarbete inför omarrondering har tillämpats i drygt tre år. Under den tiden har två ansökningar om förrättning lämnats till Lantmäteriet och ytterligare ett förarbete pågår. Erfarenheterna visar att arbetet hittills varit framgångsrikt.

I det nya arbetssättet är omarronderingsområdena betydligt mindre än i tidigare omarronderingar. Varje omarrondering berör därför färre markägare, vilket möjliggör god dialog med dem, både i grupp och enskilt. Även om förrättningen är lagreglerad behöver markägarna känna sig delaktiga i hela processen och berörda myndigheter ska föra en kontinuerlig dialog med dem. Förarbetet leder till en ökad kunskap för alla. Dialogen ger markägarna möjlighet att påverka arbetet och stärker den lokala framtidstron.

Varje förarbete inför en eventuell omarrondering genomförs som ett projekt med projektledning, GIS-kompetens och projektekonom. Dessutom ingår en styrgrupp, referensgrupp och projektgrupp i varje förarbete. Under förarbetet inventeras, beskrivs och dokumenteras respektive områdes naturvärden, kulturmiljö och sociala värden i samarbete med markägarna som bidrar med lokala förutsättningar och behov (Bilaga 1). Dessutom görs tillsammans med

markägarna en översyn av områdets befintliga skogsbilvägar och eventuellt behov av nya sådana. Om nybyggnation av vägar bedöms nödvändig bildas en väggrupp med markägarrepresentanter och specialistkompetens från Skogsstyrelsen.

På grund av rådande pandemi har markägarmöten inte kunnat genomföras som planerat under 2020 och 2021. Därför har ett pågående förarbete ännu inte kunnat avslutas, nya förarbeten har inte kunnat inledas och Lantmäteriet har inte kunnat fatta tillståndsbeslut för en inlämnad ansökan.

Planen är att under vintern 2021/22 avsluta det pågående förarbetet. Om markägarna väljer att ansöka om omarrondering kan Lantmäteriet påbörja handläggningen av ärendet, som omfattar cirka 7 000 hektar, under 2022. Förutsatt att nödvändiga villkor är uppfyllda och inga beslut överklagas bör förrättningen kunna avslutas under 2026.

För att öka takten i arbetet kommer Länsstyrelsen under 2021 att rekrytera mer personal så att minst tre nya förarbeten kan startas under 2022 (Tabell 2). Dessa förarbeten beräknas vara klara under 2023 och minst två av dem resulterar förhoppningsvis i ansökningar om omarronderingsförrättning. Handläggning av dessa förrättningar beräknas vara avslutad 2027.

Under 2023 är planen att starta minst tre nya förarbeten och under 2024 minst fyra nya förarbeten, vilket därefter kommer att vara den årliga ambitionsnivån. Detta för att nå en årlig nivå där markägare väljer att ansöka om omarrondering för en total areal på 6 000-10 000 hektar.

Visionen är att alla förarbeten ska resultera i att markägarna väljer att ansöka om omarronderingsförrättning. Eftersom förutsättningarna för omarronderingsprocessen varierar mellan olika områden och att det är markägarna som slutligen avgör, bedöms det dock som realistiskt att några förarbeten inte resulterar i ansökan till Lantmäteriet om förrättning.

Tabell 2. Schematisk översikt över planerat arbete med omarrondering och bedömt utfall av arbetet under perioden 2021-2030 (antal).

År	Nya förarbeten	Ansökningar	Beslut om omarronderingsförrättning	Avslutade omarronderingsförrättningar
2021	0*	0*	1	1
2022	3	1	1	0
2023	4	2	2	0
2024	4	3	3	0
2025	4	3	3	1
2026	4	3	3	1
2027	4	3	3	2
2028	4	3	3	3
2029	4	3	3	3
2030	4	3	3	3

* Inga nya förarbeten 2021 pga rådande pandemi.

2.5 Successiva förbättringar av fastighetsstrukturen

Den förändrade konstruktionen av Jordfonden gör det möjligt för staten att upprätthålla en tillfredsställande markreserv för att underlätta omarronderingsförrättningar och för successiva förbättringar av fastighetsstrukturen. Länsstyrelsens arbete med detta bekostas av anslag 1:20.

Arbetet innebär bl.a. förvärv av mark i områden med behov av omarrondering. Inför omarrondering görs även områdesspecifika åtgärder för att t.ex. minska korsvis ägande mellan olika skifteslag. I de områden där förrättningen avslutats ska markreserven avvecklas och i stället byggas upp inom områden med omarronderingsbehov.

2.6 Omarronderingsförrättningar

Lantmäteriet är den statliga myndighet som handlägger omarronderingsförrättningar enligt gällande lagstiftning efter att ansökningar från markägare har kommit in. En omarronderingsförrättning är komplex och berör många olika frågor, bl.a. av teknisk och juridisk karaktär. Den innebär ett visst mått av tvång, då även markägare som är emot förrättningen kan tvingas in i den och även måste vara med och betala. Eftersom staten har mycket att vinna på en omarrondering ska staten fortsättningsvis vara med och bekosta en del av förrättningskostnaden.

För ett lyckat arbete behöver berörda markägare ha ett stort förtroende för involverade myndigheter. Under förrättningen för Lantmäteriet en kontinuerlig dialog med markägare och berörda myndigheter för att alla ska ha en förståelse för och insyn i förrättningen.

I varje omarronderingsförrättning ingår bl.a. prövning av villkor enligt fastighetsbildningslagen (1970:988), önskemålsdagar med markägare, inventering och värdering av mark, ny skiftesplan, markering i fält av nya gränser och likvidavräkning (Bilaga 1).

Historiskt har motståndet mot omarrondering varit stort hos många markägare bl.a. på grund av bristande kommunikation och delaktighet (Göransson & Winka 2017, Lassbo & Pasichna 2017). Vid den senast inledda förrättningen hade dock markägarnas motstånd minskat betydligt. Där var endast 18 % av markägarna emot förrättningen år 2019 efter genomfört förarbete enligt det nya arbetssättet, medan motsvarande siffra år 2015 var 49 %. Dessutom godkändes beslutet att genomföra förrättningen utan att någon markägare överklagade, vilket aldrig inträffat tidigare i en omarronderingsförrättning.

2.7 Uppföljning och utvärdering

Året efter att omarronderingsförrättningen vunnit laga kraft ansvarar Länsstyrelsen för att, i samverkan med Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och berörd kommun, göra en uppföljning och utvärdering av omarronderingen. Bl.a. utvärderas arbetssätt och projektorganisation med avseende på gemensam grundsyn, dialog, samverkan och transparens. Om de uppsatta målen ej uppnås behöver orsakerna beskrivas och i den mån det är möjligt ska kommande arbete anpassas utifrån de erfarenheter som gjorts.

De berörda markägarnas nöjdhet utvärderas cirka fem år efter avslutad omarronderingsförrättning, då de har haft möjlighet att se konsekvenserna av det nya fastighetsinnehavet.

2.8 Utvecklingsåtgärder

Erfarenheter från genomfört arbete har visat på utvecklingsbehov för att den fortsatta verksamheten ska kunna genomföras som planerat och för att målsättningarna ska uppnås. Fortsatt omarrondering utifrån det nya arbetssättet kommer att kräva en omställning och en ny attityd från samtliga myndigheter för att lyckas.

Samarbete

Lantmäteriet, Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska genom ökad samverkan och dialog uppnå en bättre förståelse och respekt för varandras verksamhet och dess förutsättningar. Myndigheternas olika roller beskrivs i Bilaga 3. Berörda myndigheter ska, med markägarnas bästa i fokus, tillsammans utveckla ett aktivt och lösningsorienterat samarbete genom hela omarronderingsprocessen som underlättar allas insatser och resulterar i ett effektivt arbete och ett gott slutresultat.

Kompetens

Omarrondering kräver särskild kompetens och arbetet bör ledas av myndigheterna, då det till stor del består av lagstyrd myndighetsutövning och delvis innebär tvångsåtgärder. Då det inte finns någon skyldighet för statliga myndigheter att tillämpa upphandlingslagstiftningen vid anskaffning från varandra (Konkurrensverket, 2018) är det lämpligt att nyttja de berörda myndigheternas specialkompetens för uppdrag genom hela omarronderingsprocessen. Exempelvis skulle Skogsstyrelsen kunna utföra såväl hävdemätning som inventering av mark. I takt med ett större och jämnare flöde av ansökningar om omarrondering kommer myndigheterna att ha underlag för att rekrytera och säkerställa nödvändig intern kompetens. Detta hindrar inte att myndigheterna vid behov anlitar extern kompetens för tids- och kostnadseffektiva lösningar.

Kostnader

Tidigare var kostnaden för en omarronderingsförrättning känd i förväg och baserad på areal och markslag. Idag blir den slutliga kostnaden, beräknad på nedlagd tid, känd först när förrättningen avslutats. För att markägarna ska vilja lämna in ansökan om omarrondering behöver dock kostnaden vara förutsägbar. Länsstyrelsen har därför i de två första förarbetena som genomförts, genom anslag 1:20, garanterat markägarna en fast förrättningskostnad per hektar. Det innebär att staten tagit risken med en i förväg okänd förrättningskostnad. I dagsläget gör gällande lagstiftning, förordning och övriga styrande riktlinjer det inte möjligt att förutsäga kostnaden och uppge en fast kostnad. Eftersom det är av avgörande betydelse för såväl markägarna som för staten kommer de involverade myndigheterna gemensamt att utveckla en lösning för att de ekonomiska förutsättningarna ska bli mer förutsägbara.

Praktiska förutsättningar

Flera praktiska förutsättningar behöver klargöras redan under förarbetet, för att markägarna ska kunna besluta om en eventuell ansökan på riktiga grunder. Det gäller t.ex. omarronderingsområdets geografiska avgränsning, eventuella undantag av större välarronderade fastighetsskiften samt hur befintliga vägar och eventuell nybyggnation av vägar hanteras under förrättningen. Alla berörda myndigheter kommer gemensamt att definiera dessa behov och fördela ansvaret för det utvecklingsarbete som behövs för att tydliggöra dessa förutsättningar. Utifrån det nya arbetssättet krävs exempelvis utveckling av tekniska lösningar, GIS-system, digitala kommunikationslösningar, nya modeller och beräkningsmetoder samt effektiva arbetsmetoder. I utvecklingen ingår också att upprätta en struktur för ständiga förbättringar av hela omarronderingsprocessen med regelbundna avstämningar.

Referenser

- Granath, K. & A. Lundmark, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Projektrapport november 2017. Rapport: 2017–14. 31 pp
- Granath, K., A. Lundmark & M. Larsson, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Delrapport mars 2017. Rapporter från Länsstyrelsen i Dalarnas län, ISSN: 1654–7691. 28 pp
- Göransson, M. & H. Winka, 2017. Nej till omarrondering – En studie i västra Rättvik. Examensarbete, Lantmätarprogrammet. Högskolan i Gävle, Akademin för teknik och miljö. 37 pp
- Konkurrensverket, 2018. Omfattas en statlig myndighets anskaffningar från en annan statlig myndighet av upphandlingsskyldighet? Ställningstagande 2018:1, publicerad 19 december 2018. 10 pp
- Lassbo, S. & O. Pasichna, 2017. Omarrondering ur markägares perspektiv – En studie i västra Rättvik. Examensarbete, Lantmätarprogrammet. Högskolan i Gävle, Akademin för teknik och miljö. 51 pp
- Länsstyrelsen Dalarnas län, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Slutrapport oktober 2017. Rapport: 2017–11. 20 pp
- Länsstyrelsen Dalarnas län, 2021. Långsiktig plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län. (Ännu ej publicerad.)

Bilagor

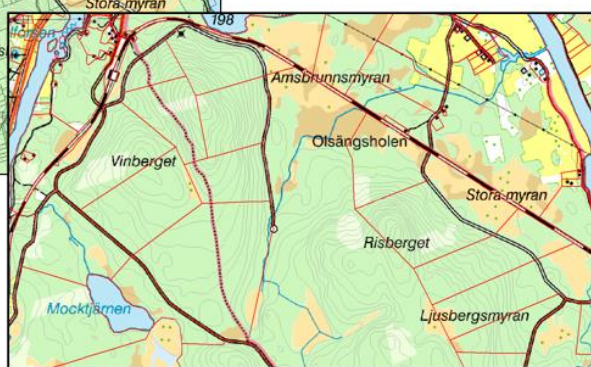
Bilaga 1. Vad är en omarrondering?

I områden där marken är starkt ägosplittrad begränsas möjligheterna att bedriva ett effektivt och lönsamt jord- och skogsbruk. Omarrondering, som är en lantmäteriförrättning, innebär att hela fastighetsindelningen ändras i större sammanhängande områden i syfte att skapa större och mer rationella fastigheter.

Före

Efter

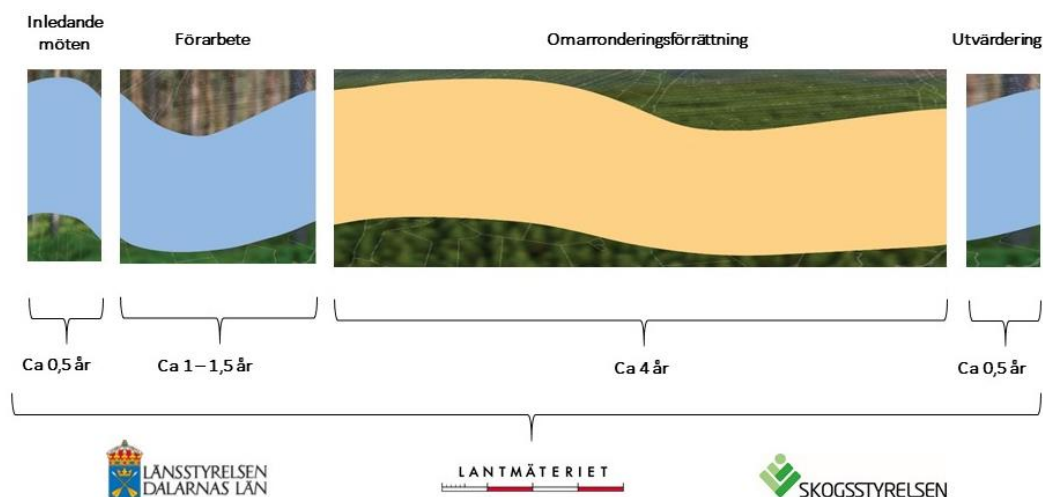
Figur 1. Fastighetsstruktur i del av Gagnefs kommun i Dalarna före och efter omarrondering. (Källa: Lantmäteriet)

Områden som juridiskt definieras som omarronderingsområden framgår av bilagan till jordförvärvsförordningen (2021:85). Länsstyrelsen har i *Långsiktig plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län* (Länsstyrelsen i Dalarnas län, publiceras 2021) gjort en regional prioritering av områden.

Syftet med omarrondering är detsamma som vid tidigare storskifte och laga skifte – att anpassa en omodern fastighetsstruktur till ett modernt brukande. Ur ett samhällsperspektiv är nyttan av omarrondering tydlig och bestående (Granath et al. 2017, Länsstyrelsen i Dalarnas län 2017).

För att en omarrondering ska komma till stånd krävs att en eller flera markägare lämnar ansökan till Lantmäteriet och att lagstadgade villkor är uppfyllda.

För att det ska vara framgångsrikt behöver markägarna vara i fokus och arbetet inför och under en omarrondering präglas av transparens och en kontinuerlig dialog mellan markägare och myndigheter och inbördes mellan berörda myndigheter (Granath & Lundmark 2017, Länsstyrelsen Dalarnas 2017). Nuvarande arbetssätt, som tillämpats i drygt tre år, består av inledande möten, förarbete, förrättning och utvärdering.

Figur 2. Schematisk bild av omarronderingsprocessen enligt det nya arbetssättet (Källa: Länsstyrelsen i Dalarnas län).

Inledande möten

Länsstyrelsen ordnar lokala möten för att samtala med markägarna om markinnehavet idag och i framtiden. Om intresse finns för förändring får markägarna avgöra om de vill inleda ett förarbete inför en eventuell omarrondering. Om intresse av förarbete saknas går Länsstyrelsen vidare till andra byar.

Förarbete

Syftet med förarbetet är att ge både markägare och myndigheter ökade kunskaper om området. Markägarna ska få tydlig information om vad en omarrondering innebär och få svar på sina frågor så att de kan ta ställning till om de vill ansöka om omarrondering eller inte.

Länsstyrelsen är huvudansvarig för förarbetet som görs tillsammans med de berörda markägarna, Skogsstyrelsen och berörd kommun. Även Lantmäteriet kan medverka i begränsad omfattning.

Förarbetet baseras på ett tiotal lokala möten i byn där markägarna behöver vara delaktiga. Det beräknas pågå ett till två år. Förarbetet bekostas med statliga medel och kommunen bekostar sitt engagemang. I förarbetet ingår bland annat följande moment:

- ta fram förslag till avgränsning av område som kan vara aktuellt för omarrondering,
- inventering och beskrivning av natur-, kultur- och sociala värden,
- utredning av behovet av nya vägar och eventuell planering, lönsamhetskalkyl och beräkning av andelstal för byggande av nya vägar samt projektering av dessa i fält,
- beskrivning av övriga relevanta förutsättningar (t.ex. förorenade områden, vindbruksområden, vatten och viltvård),
- enskilda samtal med alla markägare som vill och
- beslut om ansökan om omarrondering ska lämnas in eller inte.

Till en eventuell ansökan bifogas underlag som utarbetats under förarbetet.

Omarronderingsförrättning

Om ansökan kommer in tar Lantmäteriet över huvudansvaret och prövar om omarronderingen kan tillåtas genom båtnadsutredning och opinionsprövning.

Båtnadsutredningen är en ekonomisk prövning. För att omarronderingen ska få genomföras måste det sammantaget bli en vinst för fastighetsägarna. I *opinionsprövningen* vägs in hur många markägare som uttrycker att de är emot en omarrondering, vilka skälen är och vilken areal de tillsammans representerar.

Om det finns båtnad och inte flertalet markägare motsätter sig en omarrondering, kan Lantmäteriet fatta ett tillståndsbeslut och omarronderingen ska genomföras. Vid motsatt bedömning ställs förrättningen in. Vid beslut om omarrondering omfattas samtliga berörda markägare i området, även de som motsatt sig förrättningen.

När tillståndsbeslutet vunnit laga kraft händer följande:

- inmätning av alla befintliga fastighetsgränser (hävdemätning) om det inte redan gjorts,
- beslut om avverkningsstopp som pågår tills den avslutade omarronderingen vunnit laga kraft,
- inventering och värdering av områdets skog och mark för beräkning av varje markägars innehav,
- alla markägare har under hela förrättningen möjlighet att framföra önskemål/yrkanden för sitt nya markinnehav, t.ex. att köpa till eller avstå mark,
- en ny fastighetsindelning arbetas fram,
- kartor och beskrivningar över samtliga skiften upprättas,
- ekonomisk avräkning för samtliga markägare som visar hur mycket var och en ska betala eller få i ersättning,
- beslut om fastighetsindelning enligt den nya skiftesplanen,
- beslutet kan överklagas till Mark- och miljödomstolen.

Enligt Lantmäteriets bedömning tar det cirka fyra år från tillståndsbeslutet tills att ett beslut om ny fastighetsindelning kan tas. Om beslutet överklagas till högre juridiska instanser varierar tiden för prövning och eventuell överprövning vilket gör att tiden förlängs.

Utvärdering

Året efter att omarrondering vunnit laga kraft ansvarar Länsstyrelsen för att, i samverkan med markägarna, Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och berörd kommun, göra en uppföljning och utvärdering av omarronderingsprojektet. De berörda markägarnas nöjdhet med sitt nya markinnehav utvärderas cirka fem år efter avslutad omarrondering. Eftersom det nya arbetssättet inleddes 2018 har ännu ingen utvärdering genomförts.

Bilaga 2. Skrivelse till näringsdepartementet 2017-10-13

Följeskrivelse

Diarienummer:
606-10501-2017

Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län

Länsstyrelsen i Dalarnas län fick den 22 december 2016 uppdraget att uppdatera länets långsiktiga plan för omarrondering. Uppdraget har genomförts i samverkan med berörda myndigheter samt företrädare för skogsnäring och markägare. Uppdraget slutredovisas i den medföljande rapporten.

De resultat som presenterades i en delrapport 31 mars 2017, visar att en förbättrad fastighetsstruktur i Dalarna genererar stora samhällsvinster samt en fortsatt hållbar utveckling av landsbygden och landsbygdens ekonomi.

Under uppdraget har behovet av transparens och en kontinuerlig dialog mellan markägare och myndigheter, genom hela processen, tydligt synliggjorts. En gemensam grundsyn avseende syftet med omarrondering med tydlig ansvarsfördelning möjliggör en utökad samverkan mellan berörda myndigheter.

Avgörande för det fortsatta arbetet är ett utökat statligt engagemang, där Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen får ett tydligt uppdrag från regeringen att arbeta med omarronderingen i Dalarnas län och långsiktig finansiering av arbetet. I Jordbruksverkets uppdrag ingår redan idag att stödja jordbrukets rationalisering genom att verket förvaltar jordfonden och anslag 1:20. Jordbruksverket har i tidigare budgetunderlag till regeringen i linje med utredningen hemställt om en utökning av såväl jordfonden som anslaget, för att stödja omarrondering i Dalarnas län.

Därför efterfrågar Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen nu likalydande uppdrag att gemensamt verka för omarronderingen i Dalarnas län. Jordbruksverket ställer sig bakom att berörda myndigheter får ett tydligt uppdrag från regeringen att gemensamt arbeta med omarronderingen i Dalarna.

13 oktober 2017

Ylva Thörn
Landshövding i Dalarnas län

Bengt Kjellson
Generaldirektör Lantmäteriet

Herman Sundqvist
Generaldirektör Skogsstyrelsen

Leif Denneberg
Generaldirektör Jordbruksverket

Länsstyrelsen i Dalarnas län
Postadress 791 84 FALUN
Besöksadress Åsgatan 38

Telefon 010 225 00 00

Webb www.lansstyrelsen.se/dalarna

E-post dalarna@lansstyrelsen.se

Bankgiro 5050-5858

Org nr 202100-2429

Bilaga 3. Myndigheternas roller

I en omarrondering är medverkan från Länsstyrelsen, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen och ett fungerande samarbete mellan dessa tre myndigheter helt nödvändig. Enligt förvaltningslagen (2017:900) ska myndigheterna inom sina verksamhetsområden samverka med andra myndigheter.

Länsstyrelsen i Dalarnas län

Länsstyrelsen ska bidra till att förbättra fastighetsstrukturen i länet.

Inför omarrondering ansvarar Länsstyrelsen för att hålla ihop samarbetet mellan de berörda myndigheterna och att tillsammans kontinuerligt utveckla arbetet. Dialog förs med näringsliv och intresseorganisationer. I omarronderingsarbetet ansvarar Länsstyrelsen för de inledande mötena, förarbetet och utvärderingen. Under förarbetet inventerar Länsstyrelsen höga naturvärden och värdefull kulturmiljö.

Länsstyrelsen använder Jordfondens markinnehav för att underlätta omarronderingsförrättningar och få ett bra slutresultat. Dessutom handlägger Länsstyrelsen förvärvsprövningar vid förvärv av lantbruksfastigheter enligt Jordförvärvslagen (1979:230) och har tillsyn över att dödsboms fastighetsinnehav avvecklas enligt ärvdabalken (1958:637).

Lantmäteriet

Lantmäteriet är den statliga lantmåterimyndigheten och ska handlägga förrättningar. Myndigheten ska verka för en enhetlig och ändamålsenlig förrättningsverksamhet och en ändamålsenligt fastighetsindelning. Lantmäteriet kan under förarbetet delta vid markägarmöten med information om vad en omarrondering innebär och hur den utförs.

Lantmäteriet kan efter uppdrag tillhandahålla fastighetsinformation för ett visst område. Under pågående förarbete kan Lantmäteriet efter beställning även göra en preliminär uppskattning av förrättningskostnaden för en eventuell omarrondering.

Skogsstyrelsen

Som skoglig expertmyndighet medverkar Skogsstyrelsen i dag med allmän information till skogsägare om vikten av en god arrondering.

I förarbeten inför eventuell omarrondering medverkar Skogsstyrelsen med specialistkunskap gällande skogsbilvägar i en arbetsgrupp med representanter för markägarna.

I förarbeten inventerar Skogsstyrelsen tillsammans med Länsstyrelsen naturvärden för att tydliggöra var naturvärdena är så höga att de bör skyddas formellt som t.ex. naturreservat och biotopskydd. Skogsstyrelsen har även inventerat nyckelbiotoper som är viktiga för den biologiska mångfalden. Nyckelbiotoperna påverkar skogens ekonomiska värde eftersom miljöcertifierade virkesköpare inte kan köpa skog från dessa områden. I omarronderingsförrättningar har de hittills tilldelats ett lägre värde. I dagsläget är det oklart vad som kommer att hända med nyckelbiotopsbegreppet.

